

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΡΙΗΓΗΤΙΚΗ ΛΕΣΧΗ
 ΑΙΘΟΥΣΑ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ 8-18 ΜΑΡΤΙΟΥ

1963

ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΕΣ ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΠΑΥΛΟΥ Μ. ΜΥΛΩΝΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΡΙΗΓΗΤΙΚΗ ΛΕΣΧΗ (Ὁδοιπορικὸς Σύνδεσμος 1921)

Ἡ Ἑλληνικὴ Περιηγητικὴ Λέσχη, στὴν προσπάθειά της νὰ δώσῃ καὶ τὸ δικό της παρὸν στὸν ἑορτασμὸ τῆς χιλιετηρίδος τοῦ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ, τῆς Κιβωτοῦ αὐτῆς τοῦ Ὁρθοδόξου Ἑλληνισμοῦ καὶ σὲ συνέχεια μὲ ἄλλες ἀνάλογες ἐκδηλώσεις της, ὅπως τῆς παρουσιάσεως τῆς σχετικῆς ἐργασίας τοῦ κ. Νικολάου Τομπάζη, παρακάλεσε τὸν Ἀρχιτέκτονα κ. Παῦλον Μ. Μυλωνᾶν, τακτικὸ Καθηγητὴ τῆς Ρυθμολογίας, στὴν Ἀνωτάτη Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν, ποὺ ἔχει ἤδη μελετήσῃ τὸ θέμα συστηματικὰ καὶ ἐπὶ πολλὰ χρόνια νὰ δώσῃ μίᾳ διάλεξιν καὶ νὰ παρουσιάσῃ ἕνα μέρος τῆς συλλογῆς του, τοῦ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ.

Ὁ κ. Μυλωνᾶς συνοψίζει τὸ ἔργο του ὡς ἑξῆς :

Ὁ Ἄθως ἀντιπροσωπεύει ἕνα τεράστιο ἐθνικὸ καὶ θρησκευτικὸ θησαυρό. Παραπάνω ἀπὸ χίλια χρόνια ὑπῆρξε τὸ φρούριον τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Ὁρθοδόξου Μοναχισμοῦ. Τὰ κτίρια, οἱ Μοναχοί, οἱ παραδόσεις τους, ἡ θρησκευτικὴ ζωὴ τους, ἡ τέχνη, οἱ βιβλιοθήκες ἀποτελοῦν ἕνα μοναδικὸ σύνολον θρησκείας, τέχνης καὶ παραδόσεως, ἐξαιρετικὰ σημαντικὸ γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν, τὸ Ἔθνος καὶ τὴν Ἱστορίαν γενικώτερα. Τὸ Ἅγιον Ὅρος ἀποτελεῖ ἀναμφισβήτητα ἕνα μοναδικὸν φαινόμενον, ποὺ γίνεται ἀκόμη σημαντικώτερον γιὰτὶ σήμερον, μετὰ τὸς αἰῶνες, ἐξακολουθεῖ νὰ ζῆ ἀνάμεσά μας, ἀπαρασάλευτον.

Ίστορία

Ἡ χερσονήσος τοῦ Ἄθω εἶναι ἡ ἀνατολικώτερη ἀπὸ τὶς τρεῖς γλῶσσες τῆς Χαλκιδικῆς, πὺν χώνονται, ζωνιανές, στὰ γαλανὰ νερά τοῦ Αἰγαίου. Ἄθως εἶναι ἡ ὄνομασία μιᾶς πανύψηλης μαρμαρένιας ὑπερήφανης πυραμίδας 2033 μ. πὺν ὑψώνεται στὸ νότιο ἄκρο τῆς χερσονήσου, δεσπόζει ὄλου τοῦ βορείου Αἰγαίου καὶ φαίνεται χαρακτηριστικὰ ἀπὸ τὴν Θεσσαλία, ἀπὸ τὴν Μακεδονία, ἀπὸ τὴν Μικρὰ Ἀσία, ἀπὸ τὴν Εὐβοία. Ἡ χερσονήσος τοῦ Ἄθω εἶναι ἀξιοσημείωτη γιὰ τὴν ὑπέροχη φυσικὴ τῆς καλλονῆ καὶ παρουσιάζει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον ἀπὸ τὴν μοναδικὴ συγκέντρωση μοναστικῶν κέντρων, πὺν διατηροῦν τὰ μεσαιωνικά τους ἔθιμα, τοὺς θεσμούς, τοὺς θησαυροὺς τῆς Χριστιανικῆς Τέχνης καὶ τὶς πλούσιες συλλογές τῶν κειμηλίων.

Ἡ παράδοση τῶν μοναχῶν ὑποστηρίζει πὺς τὰ πρῶτα ἔχνη μοναστικῆς ζωῆς ἀνάγονται στὸν αἰῶνα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἀλλὰ τὰ ἐρημητήρια γιὰ πρῶτη φορὰ ἀναφέρονται σὲ ἱστορικὰ κείμενα τοῦ 9ου αἰ. Τὸ μοναστηριακὸ σύστημα ὅπως τὸ βλέπομε σήμερα ἐφαρμόσθηκε στὸ Ὅρος ἀπὸ τὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον τὸν Ἀθωνίτη, με τὴν ἴδρυση τῆς Μονῆς Μεγίστης Λαύρας τὸ 963 μ.Χ. Κατὰ τὴν χιλιετὴ διαδρομὴ πὺν μᾶς ἐνώνει με τὴν ἡμέρα ἐκείνη, ἡ Μοναστικὴ πολιτεία τοῦ Ἁγίου Ὁρους, πὺν ἀποτελεῖται σήμερα ἀπὸ 20 κυρίαρχες Μονές, δώδεκα Σκήτες καὶ 700 Κελλῖα, Καθίσματα καὶ Ἠσυχαστήρια, διεδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλο στὴν Ἱστορία τοῦ ἔθνους.

Τέχνη

Τὸ Ἅγιον Ὅρος ἀντιπροσωπεύει τὸν Ὀρθόδοξον Μοναχισμό στὴν καθαρότερὴ του μορφῆ. Ἐπίσης ἐνσωματώνει τὴν καθαρότερη μορφὴ τῶν παραδοσιακῶν, λειτουργικῶν τεχνῶν τῆς Ὀρθοδοξίας, ὅπως καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ θαυμαστότερα παραδείγματα τῆς Βυζαντινῆς Ἀρχιτεκτονικῆς, Ζωγραφικῆς καὶ Ὑμνογραφίας. Μέσα ἀπὸ τὴν θέρμη τῆς μοναστικῆς ζωῆς καὶ με τὰ ἀπειράριθμα δῶρα πὺν συσσωρεύθηκαν σὲ μιὰ ἱστορικὴ διαδρομὴ χιλίων χρόνων, ἡ Βυζαντινὴ τέχνη, ὅπως ἐκφράζεται με τὴν Ἀγιορεϊτικὴ Ἀρχιτεκτονικὴ, Ζωγραφικὴ καὶ Μικροτεχνία, καταπλήσσει με τὸ πλῆθος τῶν ἔργων καὶ με τὸν βαθμὸ τῆς ποιότητάς τους. Εἶναι ἡ ποιότητα πὺν μᾶς δίνει τὸ συναίσθημα τοῦ πνευματικῶς ὕψους.

Ἐπιστημονικὴ ἔρευνα

Ἐπιστημονικὴ ἔρευνα στὸ Ἅγιον Ὅρος ἔχει γίνε πολλὸ λιγώτερη ἀπὸ ὅ,τι θὰ περίμενε κανεῖς. Αὐτὸ ἴσως ὀφείλεται σὲ τὶς τρομερῆς δυσκολίες τῶν συγκοινωνιῶν καὶ τῶν μετακινήσεων στὸ Ὅρος. Ἐκατοντάδες

φυλλαδίων και βιβλίων έχουν γραφεί για τὸν Ἄθωνα, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα εἶναι ἢ θρησκευτικὰ βιβλία ἢ ἱστορικὲς ἀναμνήσεις, ἢ δημοσιογραφικὲς ἐντυπώσεις. Ἐλάχιστα βιβλία ἀσχολοῦνται ἐπιστημονικὰ μὲ τὸ θέμα τῆς τέχνης. Ἴσως μόνο δύο ἢ τρία βιβλία ἢ τμήματα βιβλίων θὰ μπορούσαν νὰ ἀναφερθοῦν τοῦ Ὀρλάνδου, τοῦ Ξυγγόπουλου, τοῦ Σωτηρίου τοῦ Χατζηδάκη, τοῦ Brockhaus, τοῦ Fichtner καὶ ὁ κατάλογος τῶν φωτογραφιῶν τοῦ Millet.

Ἡ παρούσα ἔρευνα

Πρὶν ἀπὸ 9 χρόνια ἄρχισα νὰ μελετῶ τὴν Μοναστηριακὴ Ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ πιστεύω ὅτι ἡ ἐργασία αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴν μοναδικὴ ἐπιστημονικὴ προσπάθεια μεγάλου βεληνεκοῦς ποῦ ἐγινε ὡς τώρα, εἰδικὰ γιὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ, στὸν Ἄθωνα.

Σκοποὶ τῆς μελέτης εἶναι τρεῖς:

α) Νὰ ὀργανωθῆ ἓνα ἀρχειο φωτογραφιῶν καὶ καταμετρημένων ἀποτυπώσεων ὄλων τῶν σημαντικῶν θρησκευτικῶν καὶ μοναστηριακῶν κτιρίων ἢ τμημάτων κτιρίων ἐπὶ τοῦ Ὄρους.

β) Νὰ ἀνιχνευθῆ, ὅπου εἶναι δυνατόν, τὸ ἱστορικὸ παρελθὸν ἐκάστου σημαντικοῦ κτιρίου καὶ ὁ ρόλος του, μὲ χρησιμοποίηση κάθε γραπτῆς ἢ μνημειακῆς πηγῆς.

γ) Νὰ δημοσιευθῆ σὲ βιβλίο μία κριτικὴ ἀνάλυση, μὲ τὴν μέθοδο τῆς συγκριτικῆς μορφολογίας, τῆς θρησκευτικῆς καὶ μοναστηριακῆς ἀρχιτεκτονικῆς ποῦ ἀναπτύχθηκε στὸ Ὄρος, κατὰ τοὺς 10 τελευταίους αἰῶνες.

Ἄρχισα νὰ δουλεύω τὸ 1954. Ἐπισκέπτομαι τὸ Ὄρος τρεῖς-τέσσαρες φορὲς τὸν χρόνο, εἴτε μόνος εἴτε μὲ τοὺς βοηθοὺς μου. Κάθε ἐπίσκεψη σημαίνει μιὰ παραμονὴ μερικῶν ἑβδομάδων γιὰ μένα, ἐνῶ οἱ βοηθοί μου ἐργάζονται ἐκεῖ τὸ καλοκαίρι, ὑπὸ τὴν καθοδήγησή μου. Ἡ σχεδίαση γίνεται στὸ γραφεῖο μου. Οἱ μετρήσεις γίνονται μὲ σχολαστικὴ ἀκρίβεια καὶ ἐλέγχονται. Ἀποτυπώνονται σὲ φύλλα 35X50, καὶ βρῖθουν ἀριθμητικῶν στοιχείων πρᾶγμα ἐξαιρετικὰ σημαντικό γιὰ τὴν Βυζαντινὴ ἀρχιτεκτονικὴ ποῦ δὲν ἀκολουθεῖ συμμετρίας. Τέτοια σχέδια ὑπερβαίνουν τὰ χίλια. Ἡ σχεδίαση παρουσιάσεως γίνεται μὲ μελάνη σὲ διαφανὲς χαρτὶ σχεδιάσεως, σὲ φύλλα 70X110, σὲ κλίμακες ἀπὸ 1:200, ἕως 1:1. Τέτοια σχέδια ἀριθμοῦνται ἤδη κατὰ ἑκατοντάδες.

Ἡ φωτογράφιση ἐγινε ἀπὸ μένα προσωπικῶς μὲ μηχανὲς Leica, Rolleiflex, Graflex καὶ Linhof Supertechnica. Τὸ φωτογραφικὸ ἀρχειο περιλαμβάνει τώρα μερικὲς χιλιάδες ἐγχρωμες καὶ μαῦρες φωτογραφίες, εἰδικὲς γιὰ ἀρχιτεκτονικὰ θέματα, καὶ λιγώτερο γιὰ ζωγραφικὴ.

Δημοσίευση έργασίας

Φιλοδοξία μου ήταν νά δυνηθῆ ἡ ἐργασία αὐτὴ νά δημοσιευθῆ μέσα στὸ 1963, σὰν ἓνα προσκλήνυμα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιστήμης γιὰ τὴν χιλιοετηρίδα τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ἦδη ἀπὸ τριετίας κρούω πόρτες κωφῶν, τόσο γιὰ τὴν δική μου ἐργασία, ὅσο καὶ γιὰ τὸ γενικότερο θέμα τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς χιλιοετηρίδος.

Ἐκδήλωση Περιηγητικῆς Λέσχης: Διάλεξη, Ἐκθεση

Ἡ Ἑλληνικὴ Περιηγητικὴ Λέσχη, ποὺ μᾶς ἔχει συνηθίσει σὲ θαυμάσιες ἐκδηλώσεις πολιτισμοῦ καὶ συνανθρωπισμοῦ μου ἔκανε τὴν μεγάλη τιμὴ νά μου ζητήσῃ νά χρησιμοποιήσω τὸ ὑλικό μου στὶς ἐκδηλώσεις ποὺ ὀργανώσει στὸν Παρνασσό, τὴν Πέμπτη 7 Μαρτίου, στὶς 6 μ.μ. Ἔτσι θὰ δώσω ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς πρώτα μιὰ διάλεξη γιὰ τὴν Ἀρχιτεκτονικὴ τῶν Μονῶν, μὲ προβολὴ φωτεινῶν διαφανειῶν ἀπὸ ἐγχρωμες φωτογραφίες καὶ γεωμετρικὰ σχέδια. Μετὰ θὰ ἐπισκεφθοῦμε μιὰ ἐκθεση ποὺ θὰ ἀνοίξῃ στὶς 7 τὸ βράδυ στὴν Μεγάλῃ Αἴθουσα τοῦ Παρνασσοῦ. Στὴν ἐκθεση αὐτὴ θὰ δεῖξω ὄχι φωτογραφίες δικές μου ἢ σχέδια ἀρχιτεκτονικὰ δικά μου, ἀλλὰ κάτι, νομίζω πιὸ ἐνδιαφέρον. Θὰ παραθέσω φωτογραφικὰ ἀντίγραφα ἀπὸ σπάνιες γκραβούρες τοῦ Ἁγίου Ὁρους ποὺ ἔχω συλλέξει κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἐπιστημονικῆς μου ἐργασίας ἀπὸ διάφορα μέρη, τόσο στὸ Ὄρος, ὅσο καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, ὅπως στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῶν Παρισίων, στὴν Κρατικὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Μονάχου, στὴν Βενετία, στὴν Γεννάδειο Βιβλιοθήκη, στὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο Ἀθηνῶν, τὸν διευθυντὴ τοῦ ὁποίου, κ. Μανώλη Χατζηδάκη, εὐχαριστῶ θερμὰ τόσο γιὰ τὴν ἄδεια τῆς φωτογραφήσεως, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἄδεια τῆς δημοσίευσως.

Ἡ ἐκθεση αὐτὴ θὰ δεῖξῃ λοιπὸν μέσα ἀπὸ τὸ μάτι ἄγνωστων παλαιῶν λαϊκῶν καλλιτεχνῶν, μιὰ ὄψη τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἀσυνήθιστη, ἐκπληκτικὴ καὶ χαριτωμένη.

Ἡ ἐκθεση αὐτὴ ἀποτελεῖ καθ' ἑαυτὴν ἓνα φωτογραφικὸ κατόρθωμα. Γιὰ τὴν φωτογράφηση τῶν παλῶν—σχισμένων, μαυρισμένων χαλκογραφιῶν ἐχρησιμοποίησα εἰδικούς φακούς, εἰδικὰ φίλμ, εἰδικὰ ὑγρά, εἰδικὰ χαρτιά. Τὸ ἀποτέλεσμα πιστεύω πὼς εἶναι σημαντικό καὶ ἱκανοποιεῖ καθ' ἑαυτὸ καλλιτεχνικά, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἱστορικὸ του ἐνδιαφέρον.

Ἐθεώρησα πὼς μιὰ τέτοια ἐκθεση ἀξίζει τὸν κόπο καὶ γιὰ τὴν ἀξία τοῦ θέματος, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἀξία τῆς προσπάθειας τῆς «Περιηγητικῆς». Ἐκθέσεις φωτογραφιῶν τοῦ Ὁρους θὰ γίνουν πολλές, καὶ ποικίλων ποιότητων. Ἡ καλεμιὰ ὁμως τοῦ καλλιτέχνη ἀλλοιῶς ζωντανεύει τὸ δράμα ποὺ Σᾶς προσφέρωμε σήμερα.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

1. Ὀψη τοῦ Ἄθω, τοῦ Pierre Belon du Mans, 1553 (Ἐθνικὴ βιβλιοθήκη Παρισίων).
2. Ὀψη τοῦ Ἄθω περὶ τὸ 1650, Βενετία.
3. Ὀψη ταῦ Ἄθω, τοῦ Hoche Steinklippen 1669 (Γεννάδειον).
4. Χάρτης Θάσου καὶ Ἁγίου Ὀρους, (Γεννάδειον) (1715;).
5. Τὸ ἔραμα τοῦ Δεινοκράτη, εἰκόνα τοῦ Fischer von Erlach, 1721 (Κρατικὴ βιβλιοθήκη Μονάχου).
6. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν Χάρτη τοῦ Coronelli, 1688 (Γεννάδειον).
7. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν Χάρτα τοῦ Ρῆγα, 1797, (Γεννάδειον).
8. Τὰ σχέδια τοῦ Barsky, 1744, σὲ λιθογραφίες τοῦ 1887, Μονὴ Ἐσφιγμένου (Π.Μ.)
9. » » » » » » Παντοκράτορος »
10. » » » » » » Σταυρονικήτα »
11. » » » » » » Ἰβήρων »
12. » » » » » » Καρακάλλου »
13. » » » » » » Φιλοθέου »
14. » » » » » » Ἁγ. Παύλου »
15. » » » » » » Διονυσίου »
16. » » » » » » Γρηγορίου »
17. » » » » » » Σίμωνος Πέτρα »
18. » » » » » » Κουτλουμουσίου »
19. » » » » » » Κασταμονίτου »
20. » » » » » » Ζωγράφου »
21. » » » » » » Ἐηροποτάμου »
22. » » » » » » Ἐενοφώντος »
23. » » » » » » Δοχειαρίου »
24. » » » » » » Ἁγ. Παντελεήμονος »
25. » » » » » » Τὸ Καθολικὸν τῆς Λαύρας»
26. » » » » » » Οἱ Φιᾶλες Βατοπεδίου καὶ Λαύρας »
27. » » » » » » Ἡ Τράπεζα τῆς Λαύρας »
28. Ἡ Μονὴ Μεγίστης Λαύρας, ἀπόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία τοῦ 1810. (Μ. Λαύρα).

29. Ἡ Παναγία καὶ Ἅγιος Ἀθανάσιος, εἰς τὸ βάθος τὸ ἀγίασμα, (1830) (Βυζαντινὸν Μουσεῖον)
30. «Ἡ Θεοτόκος τὸν Ἅγιον στέφει καὶ πρὸς ἀνοικοδομὴν θαρρύνει». Ἀπόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία τοῦ 1810 (Μ. Λαύρα).
31. «Ἴδου καὶ τοὺς οἰκοδόμους δι' ἀρετῆς εἰς Μοναχοὺς ἀπέδειξεν». Ἀπόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία τοῦ 1810. (Μ. Λαύρα).
32. «Ὁ Ἅγιος ἐκ τῆς Μονῆς διὰ Σταυροῦ τοὺς δαίμονας ἀπελαύνει». Ἀπόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία τοῦ 1810. (Μ. Λαύρα).
33. «Τὸ ἄλμυρον ὕδωρ δι' εὐχῆς εἰς πότιμον μετήλλαξε». Ἀπόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία τοῦ 1810. (Μ. Λαύρα).
34. «Ἀθανάσιος ὁ ἐν τῷ Ἄθῳ», βαστάζων τὸ παλῆθ καθολικὸν τῆς Λαύρας. Ἀπόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία τοῦ 1810 (Μ. Λαύρα).
35. Ἡ Φιάλη τῆς Λαύρας, ξυλογραφία, (Didron, Annales Archeologiques, 1861).
36. Ἡ Μονὴ Βατοπεδίου, ἀπόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία τοῦ 1791. (Βυζαντινὸν Μουσεῖον).
37. Ἡ μονὴ Βατοπεδίου, ἀπόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία τοῦ 1817, (Μονὴ Καρακάλλου).
38. Τὸ βασιλικὸν Κάτεργον, ἀπόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία τοῦ 1791. (Βυζαντινὸν Μουσεῖον).
39. Ἡ Βατοπεδινὴ Σκῆπη Ἁγίου Δημητρίου, ἀπόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία (τοῦ 1800;). (Βυζαντινὸν Μουσεῖον).
40. Ἡ Μονὴ Βατοπεδίου, ξυλογραφία τοῦ 1887 (de Vogüé, Syrie, Palestine, Mont Athos).
41. Ἡ Μονὴ τῶν Ἰβήρων, λιθογραφία (Μονὴ Ἰβήρων).
42. Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστῆς καὶ ἡ Σκῆπη Ἰβήρων, χαλκογραφία τοῦ 1763, (Οἰκία Α.Μ., Ὑδρα).
43. Ἡ Ἰβηρικὴ Σκῆπη τοῦ Τιμίου Προδρόμου, ἀπόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία τοῦ 1763, (Οἰκία Α.Μ., Ὑδρα).
44. Ἡ Μονὴ Χελανδαρίου, ἀπόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία, (1790;), (Μονὴ Χελανδαρίου).
45. Ἡ Μονὴ Χελανδαρίου ἀπόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία, (1840;), (Μονὴ Χελανδαρίου).
46. Ἡ Μονὴ Χελανδαρίου, ἀπόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία (1810;), (Μονὴ Χελανδαρίου).
47. Τὸ Μονῦδριον τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, ἀπόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία, (1810;), (Μονὴ Χελανδαρίου).
48. Ὁ Πύργος τοῦ Καβαλλάρη, ἀπόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία, (1810;), (Μονὴ Χελανδαρίου).
49. Ἡ Μονὴ Διονυσίου, χαλκογραφία, (1765;), (Μονὴ Διονυσίου).
50. Ἡ Μονὴ Ξηροποτάμου, χαλκογραφία τοῦ 1780 (Μονὴ Διονυσίου).
51. Ἡ Μονὴ Παντοκράτορος, ἀπόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία, (1809;), (Βυζαντινὸν Μουσεῖον).
52. Ἡ Μονὴ Παντοκράτορος, ἀπόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία, (1800;), (Π.Μ.).
53. Ἡ Σκῆπη τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, ἀπόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία, (1800;), (Π.Μ.).

54. 'Η Μονή τοῦ Ζωγράφου, χρωμολιθογραφία (Ρουμανική Σκήτη Προδρόμου).
55. 'Η Μονή Δοχειαρίου, απόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία τοῦ 1819, (Μονή Καρακάλλου).
56. 'Αρσανᾶς καὶ Καραβί τῆς Μονῆς Δοχειαρίου, απόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία τοῦ 1819, (Μονή Καρακάλλου).
57. «Οἱ Ἅγιοι Ἀρχάγγελοι, ἐν εἴδει στρατιωτῶν, διώκουν τοὺς Σαρακηνοὺς ἀπὸ τὸ Μοναστήριον», απόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία τοῦ 1819, (Μονή Καρακάλλου).
58. 'Η Μονή Καρακάλλου, απόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία, (1813) (Π.Μ.).
59. 'Η Μονή Φιλοθέου, απόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία τοῦ 1849, (Βυζαντινὸν Μουσεῖον).
60. Οἱ Κτήτορες τῆς Μονῆς Φιλοθέου, απόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία τοῦ 1849, (Βυζαντινὸν Μουσεῖον).
61. Τὸ «Βορδοναρίον» τῆς Μονῆς Φιλοθέου, απόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία τοῦ 1849, (Βυζαντινὸν Μουσεῖον).
62. 'Η Μονή Σίμωνος Πέτρα, ξυλογραφία, (Riley, Athos, 1887).
63. 'Η Μονή Σίμωνος Πέτρα, χαλκογραφία, (1860;) (Γεννάδειον).
64. 'Η Μονή Σταυρονικήτα, χαλκογραφία, (1860;) (Γεννάδειον).
65. 'Η Μονή Ξενοφώντος, απόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία, (1819), (Βυζαντινὸν Μουσεῖον).
66. «Διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ Ἁγίου...» απόσπασμα χαλκογραφίας Ἁγίου Νικολάου Μονῆς Γρηγορίου (Βυζαντινὸν Μουσεῖον).
67. 'Η Μονή Γρηγορίου, απόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία, (1819) (Βυζαντινὸν Μουσεῖον).
68. 'Η Μονή Ἐσφιγμένου, (1850) (Βυζαντινὸν Μουσεῖον).
69. 'Η Μονή Κασταμονίτου, χαλκογραφία τοῦ 1765. (Π.Μ.).
70. 'Η Σκήτη Ξενοφώντος, χαλκογραφία (Βυζαντινὸν Μουσεῖον).
71. 'Η Μονή Ἁγίου Παύλου, (1850;) (Γεννάδειον).
72. 'Η Μονή Ἁγίου Παύλου, απόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία τοῦ 1798 (Μονή Ἁγ. Παύλου).
73. Ὁ Ἀρσανᾶς τῆς Μονῆς Ἁγίου Παύλου, χαλκογραφία τοῦ 1798 (Μονή Ἁγ. Παύλου).
74. 'Η Μονή Ἁγίου Παύλου, απόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία τοῦ 1851. (Μονή Ἁγ. Παύλου).
75. 'Η Σκήτη τοῦ Λάκκου, απόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία τοῦ 1798. (Μονή Ἁγ. Παύλου).
76. 'Η Νέα Σκήτη, απόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία τοῦ 1798 (Μονή Ἁγίου Παύλου).
77. 'Η Μονή Ἁγίου Παντελεήμονος. (Didron, Annales Archeologiques, 1846).
78. «Ὁ Ἄθων», απόσπασμα ἀπὸ χαλκογραφία τοῦ 1849, (Βυζαντινὸν Μουσεῖον).

